

At besøge skoven som en ven
At besøge skoven som en ven

Pernille Welent Sørensen

Dette er et forsøg på at udfordre den apati der kan opstå når vi alene tænker med den menneske-centrede tilgang hvor vi, mennesker, alene ser jorden som en ressource for opfyldelse af vore egne behov også når den skal reddes. Jeg ønsker at bevæge mig, at lade menneskers opmærksomhed, skabe nye mønstre i måder at være med hinanden og jorden på, i fredelig sameksistens.

Navnet Antropocæn (fra antropos:menneske) henviser til, at menneskers indflydelse på jordens nuværende tilstand og fremtidige udvikling med den globale industrialisering er blevet så gennemgribende, at mennesker nu er en geofysisk kraft på linje med 'naturlige' fænomener som vulkaner og storme (Van Munster & Falkentoft 2018 i Illeris, 2022).

I 2019 – på et år – udgravede mennesker flere råmaterialer fra jorden, end dem vi har udgravet i alt fra menneskehedens oprindelse indtil 1950. Og, vores forbrug forsætter med at vokse. Vi bruger råmaterialer til alt fra broer, motorveje, huse og biler, smartphones og computere, køleskabe og fladskærme. En stor del af vores overforbrug af klodens råmaterialer skyldes vores omstilling til ikke fossile energiteknologier som solceller, vindmøller og elbiler. I 2020 overgik vægten af menneskeskabte materialer for første gang hele den levende natur. Sådan skriver forfatter og klimadebatør Jens-Andre P. Herbener i den danske avis Politiken den 14. september 2024.

Når jeg læser indlæg som dette, bliver mine fødder tunge. For hvad kan jeg gøre? Hvordan skal vi stoppe disse forandringer og hvilken vej skal vi gå, i fald? I en tid der er mættet med dystopier og naturkriser kan det opleves som nytteløst og svært at skabe ændringer. Lise Hovik kalder det for en økologisk apati, som gør at vi ikke tør eller magter at skabe alternativer og hun peger på at vi trænger til at skabe nye fortællinger om muligheder i verden (Hovik, 2023 s.14).

En måde at udfordre den menneske-centrerede tilgang på, er at handle ud fra en øko-centrisk tilgang. Her ses alle livsformer på jorden som ligeværdige og hvor biodiversitet og jordens økologiske kredsløb tænkes med i vores handlinger. Måske kan vi med økologisk opmærksomhed begynde at bevæge os på nye måder, helt centralt sammen med vores børn og unge, så de kan opleve hvordan forholdet mellem mennesker og ikke-mennesker på jorden også kan være. Når andre arter, som skovens beboere af træer, blade, svampe, sten, insekter, jord... tænkes som forbunde, som ledsagende arter (Haraway, 2003), måske endda venner, i stedet for som ressourcer der kan bruges.

Måske kan andre arter forstås som en form for "ledsagere". Noget man har et engageret forhold til, og som man smelter sammen med i en form for socialitet, som jeg - med Haraway's begreb ledsagende arter (champanionships) - kan betragte som fler-koblet, åbent, uden enkelt kilde eller endelige mål, men som en slags relatering (Haraway, 2003, pp. 4, 6) – som natur-kultur tæt forbundne kropsligt og materielt og dog adskilte.

Kan det at være i og med landskabet i længere tid, fordre en anden type opmærksomhed? Denne tænkning har jeg lyst til at pædagogstuderende introduceres for, så de som undersøgende kultur-natur pædagoger kan være med til at skabe rammerne for at de selv og børn og unge, kan møde verden, naturen som forbundne, som ledsagende arter, relationer der skal passes på, kæres om.

Vi mødes ved Busstop 207, Boserup skov i Roskilde. Det er november 2022, heldigvis skinner solen og varmer os, på en frostklar morgen. Der er mødt omkring 20 studerende op fra pædagoguddannelsen hvor

jeg underviser og forsker i pædagogens praksis i forhold til krop, bevægelse, kreativitet og æstetik. Jeg er inspireret af Helenes Illeris måde at arbejde med Tim Morton på, i hendes tekst "VI BLIVER SKOV BLIVER VI - Økologisk opmærksomhed i kunst og håndværk gennem kunstnerisk praksis i naturen".

Illeris tænker med Mortons (2018, 2021) begreb *økologisk opmærksomhed*. Som udspringer af den spekulative ny-materialisme 'Object Oriented Ontology' (triple O). Morton argumentere for, at hvis vi vil tænke økologisk, må vi forholde os til at ikke-menneskelige eksistensformer befinder sig i andre dimensioner og relationer, der ikke nødvendigvis kan rummes i vores moderne og uniforme tid – og rumopfattelser. Vi må forholde os til at der er helt andre tidsopfattelser i spil. Vi må som mennesker forholde os til at verden ikke bare er til for os. Men, at den består af objekter, som først og fremmest er tilstede og at disse objekters forhold til tid om rum kan være radikalt anderledes end menneskets. Morton bruger udtrykket af objekter "udleder tid" og at mennesker, for eksempel gemme æstetisk erfaring, kan tune ind på deres tid (Morton 2018, s.128).

At være *økologisk opmærksom* handler om at opleve, hvordan vi er forbundet med alt i verden, som ikke er mennesker, dvs. det 'mere-end-menneskelige'. Det handler om at forstå at selvom mennesker på mange måder har udviklet sig til en stærk og dominerende art, så er vi måske ikke så særlige, som vi kan fristes til at tro, når vi bevæger os rundt indenfor i bygninger. Når vi kommer ud i fx skoven, bliver vi opmærksomme på vores skrøbelighed og afhængighed af verden

af verden omkring os. En sund opmærksomhed, ifølge Morton, fordi vi dermed forstår vigtigheden af at handle bæredygtigt (Morton 2018, s. 127-128). Illeris udvikler med afsæt i Morton tre økologiske opmærksomhedsformer (Illeris 2022, s. 132-133):

Økologisk intimitet. En opmærksomhed som handler om at, tune ind på de ting og landskaber som vi eksistere sammen med. Det handler også om at indgå i nye relationer, hvor vi sammen med andre, prøver at sanse tingene i deres egen ret. Fx når vi berører et træes bark, som på en gang fast materiale og tekstur, men som også har sin egen tid og eksisterer på egne vilkår, som et levende lag af celler der transporterer sukkerstoffer fra træets blade rundt i træet og antager så uendeligt mange former.

Økologisk solidaritet. En opmærksomhed som handler om at, anderkende at verden og at tingene ikke kun er til for os. At ting er fremmed og underlige og på mange måder lever deres eget liv, og må respekteres for det. Fx gennem historien om stykker af skov, kan vi få øje på hvordan skoven og mennesker præger hinanden, og på den måde få øje på sårbarhed og forbundethed mellem menneske og skov.

Økologisk magi. En opmærksomhed som handler om Magi det, der tillader det kunstneriske, det skabende at kommer til sin ret. Hvordan kan tingene genfortælles: Som et mønster? En sang? Et digt? En bevægelse? Et foto? Et flet? En drøm, om noget der kan ske? Som i nye fortællinger. Illeris fremhæver Mortons pointe, at kunst og æstetik handler om at indgå relationer med verden, som den faktisk er. "Det magiske er, at mennesker er i verden eller på jordens overflade; vi er selv verden" (Illeris, 2022, s. 133).

Det er med disse tanker, at jeg bevæger mig ud i Boserup skov i Roskilde, sammen med de studerende.

Godmorgen – denne skov har haft både kirken, kronen som ejere i århundrede. Derfor er det en skov vi ved meget om, fx at der under svensker krigen 1650erne blev skovet meget træ til bygning af forsvarsværker. I dag er skoven fredet på grund af sin skønhed og sine mange forskellige arter. Skoven bliver brugt til studier, undervisning, gå-turer og restitution b.la. for mennesker belastet af stres eller psykisk sygdom. Skoven holdes af Boserupgård som er et skovhjelpeforordning – et arbejds- og uddannelsessted for mennesker med funktionsvariationer. Det er blevet besluttet at skovens areal skal fordobles i løbet af de næste 80-100 år.

Mennesker er således tæt forbundet med Boserup skov og har mange planer for den – den har bidraget til både krig og fred, skønhed og ro, arbejde og heling og som være- og uddannelses sted. Tænker vi med Tim Morten har skoven også sit eget liv. Sine egne tider og tempoer. Netværk og fælleskaber. I dag skal vi besøge skoven, som var det vores venner vi besøgte. Vi skal udforske skoven, æstetisk, sansebaseret og måske få nye oplevelser af visuelle, materielle, sociale relationer – og måske, en ny måde at opleve og forholde sig til, hvad det vil sige at leve i en verden i forandring (Illeris 2022), og hvordan vi kan være med til at påvirke dette ved at bevæge os anderledes? Kan det at være i og med landskabet i længere tid, fordre en type opmærksomhed som skabes med og indlejret i omgivelserne?

Morton bruger udtrykket af objekter "udleder tid" og at mennesker, for eksempel gemmen æstetisk erfaring, kan tune ind på disse forskellige tider. I dag skal vi prøve at bevæge os nærværende. Lad dine fødder møde jorden, lad dine lunger mærke luften, lad din hænder besøge bark og andre overflader. Vi sætter os i en cirkel, rundt om træerne. Med ryggen lænet mod træet. Vi sætter os ned og mærker skoven omkring os, over og under os. I dag skal vi sanse skovens forskellige tider. I stilhed og i langsomhed.

*Når jeg genbesøger teksten og samtidigt ser på det fotoflet jeg har skabt, af forskellige mobilfotos fra dagen med de studerende i skoven, slår det mig at såvel billede som tekst bevarer mennesker i centrum. Mine tanker og øjne søger mennesket, drages som mod et center. Det kræver et let sløret blik, at insistere på at skære verden frem på andre måder. At lade træer, tråde, rødder, stier, jord, luft og blade forbinde sig med insekter, de studerende og mig. Det kræver en flettende og legende praksis, hvor vi kan blive til sammen i nye former. Som i *hvad nu hvis*.*

Tilbage, til Boserup skov hvor 20 studerende venter. De sidder på jorden og prøver at mærke skoven som en ven. At sidde på skovbunden, under store træer, udløser uro hos nogle studerende, de er bange for at tæger, insekter og edderkopper skal finde vej og kravle ind under tøjet. Jeg tænker på Spiderman der er blev bidt, af en gen-manipuleret edderkop og som fik superkræfter. Jeg tænker på min yngste søn,

der blev panisk angst for edderkopper efter at have set Harry Potter film med kæmpe edderkoppen Aragog og alle hans slægtninge. Det er han stadig, snart 24 år gammel. Det minder mig om, hvordan virkelighed og fiktion fletter sig sammen, når natur-kultur fortællinger bliver til.

Det er fortællinger, der undersøger ikke-menneskelige og menneskelige relationer, virkelighed og fiktion, natur og kultur. Det er fortællinger om kryds-kroppede-arters socialitet, der leger med spørgsmålet om flerkoblede figurer, som ledsagende arter og cyborgs. Haraway påpeger at disse figurer kan bidrage til frugtbare måder til livet på jorden. At figurerne ikke er hinandens modsætninger, at de bidrager med det menneskelige og det ikke-menneskelige, det organiske og det teknologiske, fantasi og virkelighed, frihed og struktur, historie og myte, individ og omverden, fortid-nutid-og-fremtid...

Andre studerende har lukkede øjne og virker mere som om, de er i ro. De tuner ind. Deres åndedræt bliver langsommere og de sidder stille. Vi er omgivet af kæmpe træer, nogle flere hundrede år gamle. De knager langsomt, giver sig i vinden med en raslende lyd i kronernes blade. Under os pulserer et svampenetværk af tynde tråde, hyferne, der tilsammen skaber et netværk, der er lige så stort som trækronerne over os. Et netværk der gløder, suger og suser, distribuerer salte og mineraler til skovens træer. Jeg prøver at mærke netværkets puls, at læne mig ind i det. Føle mig forbundet med de studerende, de rolige og de urolige, lytte til træerne og netværkets puls. Nær-værk. Flet-værk. Kultur-natur-tilblivelse.

Mærker hvordan min egen krop strækker sig. Mine fødder søger ud af sko og strømper, forsvinder ned under blade, ned i den fugtige jord. Mærker nerver og fibre og hvordan kulden omslutter foden, mens nerveenderne sender signal op gennem kroppen og kalder på uld. Varme. Sko. Det slår mig at det kan være vanskeligt at blive ven med skoven, når man er utilpas med den kolde mudder og bange for skovbundens kriblen og krablen. Måske kan man forbinde sig med den, på andre måder.

Morton og Illeris kalder på økologisk opmærksomhed, intimitet og solidaritet. Som måder at forbinde sig, ved at anerkende tingene i deres egen ret. Med sine forskelligheder og anderledes måde at være med verden på. Med det besvær det er at være med småkryb og kold fugtig jord. Som med alle de modsatrettede dejlige og vanskelige erfaringer der gøres i livet. Morton og Illeris argumenterer for magi som kunstneriske måder vi kan genfortælle naturen på, som tillader det skabende og respekten for forskellene, når vi må forholde os til, at verden ikke bare er til for os. At den bebos af mange andre. Haraway tilbyder figurer at lege med. Farlige, frigørende og fantasifulde ledsagende-arter og cyborgs der på en gang forbinder og adskiller. Hovik foreslår nye fortællinger.

Forfatter, forlægger og aktivist Shökufe Tadayoni Heiberg skriver i sin bio-fi "Plantae sapien" om en art, der er en blanding af menneske og træ. Fortællingen handler om en travl kvinde der er på skriveophold i sommerhus, væk fra mand og børn og som drages af de høje graner ude i haven. Hun bliver til en Plantae sapien (halvt træ/halvt menneske) og det viser sig at Plantae sapien kan optage lige så meget co2 som et 300 år gammelt egetræ. Hun bliver en del af at mobilisere en klima hær og til COP26 i Skotland underskrives den bredeste og mest ambitiøse klimaaf tale. Bogen skriver Heiberg i anledningen af COP26 der fandt sted i 31.oktober til 12. november 2021.

At være økologisk opmærksom handler om at opleve, hvordan vi er både adskilte og forbundet med verden. Det handler om at forstå at selvom mennesker på mange måder har udviklet sig til en dominerende art, så er vi afhængige og forbundet med andre. Det bliver jeg mindet om, derude i skoven med alle de studerende. Jeg mærker hvor lille jeg er under træerne og at vi er del, af noget der er større end os. Noget der både er før og efter os.

Jeg ser på mit sammenflettede billede af de studerende i skoven, der er skov over og under dem. De danser af sted på træstammer, der lader dem bevæge sig lidt over jorden. Som en lang forbundet slange. Jeg lader dem løbe ind i en hule, som et rum for skoven, som et magisk rum for forvandling. I Danmark er der ikke noget skov som mennesker ikke har været involveret i, der er ingen uberørt-natur. Her er natur-kultur-flet. Som i Boserup skov. Jeg kigger igen på fotoflettet, og opdager at i denne sammenfletning, får jeg øje på de studerende som centrum for billedet. Som i, de er i bevægelse, de er handlende, på vej gennem billedet som aktive. Jeg - som træerne - beskuer dem. Det er vanskeligt at forstyrre det antroposcene blik (Hultman & Taguchi 2010). Jeg ser mig selv som adskilt fra fotoflettet, som om det er et objekt der skal forstås og analyseres og overser at jeg bliver til, sammen med det. Den menneskelige

forsker, der får øje på de menneskelige bevægelser, de drager mit øje, som er de og jeg handlende og ikke træernes stammer og kroner, med grene og blade der bevæger sig i vind og lys, som rum der skaber retninger og orienteringer for bevægelser. For sam-eksistenser som ledsagende arter.

Når jeg lader blikket blive bredt og udvide sig til disse andre arter, skabes et andet mulighedsrum. En-bevægelse-gennem-billedet. Hvor det, der er oppe også er nede. Linjer, lys og figurationer i relationer med bevægelsesmønstre, som rytmer der bevæger sig over jord. Bevægelser i rum af lys og skygge, netværk der pulser. Natur-kultur-flet der bliver til i intra-aktioner, i relationer med hinanden. Ikke som adskilte enheder, i interaktion, men som samvævede, der gør noget, bunker af papir og tanker og world/wood-wide-web der forbinder Norge, Sverige og Danmark. I natur-kultur-pædagogik?

Som i, skoven, pindeflettet, hulen, træstammerne, de studerende, bladene, bevægelserne, lys og skygge, fladerne, mig der ser. Et mulighedsrum for at besøge skoven som en ven, med ledsagende arter der guider, og mere end det, at blive til med skoven, som natur-kultur. Lade sig forbinde. For at noget nyt kan opstå. Nye magiske fortællinger som rækker ud og forbinder sig med fisk og leg, en fod sat ned i siv, som et edderkoppespind der starter her. En kæmpende spider(wo)man der broderer, bliver til med tråde, finder sprækker og huller af funkis og løbespor i bark og østersskaller, bliver til i åbne processer.

Hyferne napper i mine tæer og kalder på salte til børn og børnebørn, til bøg og birk. Det knager i mine led og suger i mine celler. Barken tager til på mine albuer, knæ og hæle. Jeg mærker grenene i min hjerne, bladene i mit hår. Hjertet åbner sig. Plantae sapien, jeg byder dig velkommen.

Litteratur:

Barad, K. (2003). Posthumanist performativity: Toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28(3), 801–831.

Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press.

Davies, B. (2014). *Listening to children: Being and becoming*. Routledge.

Haraway, D. (2003). *The companion species manifesto: Dogs, people, and significant otherness*. Prickly Paradigm Press.

Haraway, D. (2016). *Staying with the trouble: Making kin in the Chthulucene*. Duke University Press.

Heiberg, S. T. (2022). *Plantae sapien: Utopisk bio-fi*. Forlaget URO.

Hultman, K., & Lenz Taguchi, H. (2010). Challenging anthropocentric analysis of visual data: A relational materialist methodological approach to educational research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 23(5), 525–542.

<https://doi.org/10.1080/09518398.2010.500628>

Illeris, H. (2022). VI BLIVER SKOV BLIVER VI: Økologisk opmærksomhed i kunst og håndverk gennem kunstnerisk praksis i naturen. I *Kunstens betydning? Utvidede perspektiver på kunst og barn & unge*.

Hovik, L. (2023). Økologiske perspektiver i scenekunst for barn.

Morton, T. (2018). *Being ecological*. MIT Press.

Morton, T. (2021). *All art is ecological*. Penguin UK.

Miljø- og Fødevareministeriet, Naturstyrelsen. (n.d.). *Boserup skov, turfolder, vandreture nr. 105*. www.nst.dk